

JAARGANG 80

10

OKTOBER 2000

DE OPEN POORT

(ex)- gedetineerden

PROTESTANTS TIJDSCHRIFT ROND GELOOF EN SAMENLEVING

VERSCHIJNT MAANDELIJKS, BEHALVE IN MAART, JULI EN NOVEMBER. AFGIFTE KANTOOR 2650 EDEGEM 1.

Van de redactie ...

*Toen ik een aantal jaren geleden ook nog gevangenisalmoezenier was te Mechelen, lukte het ons om met hoogtijdagen extra erediensten te organiseren. Het aantal mensen van buiten mocht dan even hoog zijn als het aantal kerkgangers binnen. Dat was feest, want we hielden 'diensten' van ruim 2 uur, met koffie, koek en lange pauzes! Dat smaakte naar meer en dus deden we dat zoveel mogelijk. Echter, van Pinksteren tot Kerstmis is er eigenlijk geen 'protestantse' boogdag meer. Dat vonden de 'binnen-kerkgangers' toch iets te lang duren. Zo verzonnen we dan maar een extra feestdag: 15 augustus, Maria-Hemelvaart. Ik argumenteerde ten aanzien van de directeur erg vroom, dat deze Maria-boogdag voor **alle** christenen in België toch een bijzondere feestdag was. Ook de protestanten hebben veel respect voor Maria, de moeder van Christus. En ja hoor, de directeur gaf toestemming om een protestantse Maria-eredienst te houden in de gevangenis, met evenveel binnen- als buiten-mensen! Een welkome, zomerse onderbreking van een voor protestanten en gevangenen feestloze tijd!*

Met dit nummer wil De Open Poort weer eens aandacht besteden aan een schrijnend en uitdagend probleem voor onze tijd: (ex)-gedetineerden. Hoewel we het probleem van de 'veiligheid' en de 'delinquentie' niet moeten overroepen – het gaat in België om ongeveer 8.500 mensen op een bevolking van 10 miljoen (= 0,08%!) ; in Nederland ongeveer 13.000 op een bevolking van 15 miljoen (=0,08%) – mogen we onze zorg en aandacht voor elk individu, dat op één of andere manier met de gevangenis in aanraking is gekomen, wel uitspreken. Het gaat om mensen, die soms bewust, maar vaak ook *meegesproken*, verzeild raken in een wereld, die mensen verstrikt. De mensen binnen hebben buiten nodig. Je kunt je echter de vraag stellen in hoeverre mensen van buiten hun ogen zullen opengaan als ze alle gebrokenheid, eenzaamheid en pijn leren verstaan. Dit is ook een spiegel voor henzelf!

We zijn blij om toegewijde gevangenisalmoezeniers te kunnen begroeten die meewerkten aan dit nummer. *Ds. Christian Bultinck*, protestants hoofdaalmoezenier van de gevangenis, heeft dit nummer mee voorbereid. Hij houdt de bijbelse bezinning. Een origineel artikel, aangezien de Samaritaanse vrouw geen gedetineerde is, maar wel 'gevangen zit' door haar handelen en denken. Van de hand van dezelfde schrijver is ook een getuigenis rondom de recentere goede samenwerking op oecumenisch vlak ten aanzien van allerlei vragen rondom justitie. Getuige hiervan is ook een gedegen artikel van de Adjunct-Katholieke Hoofdaalmoezenier, *Achiel Neys*. Hij bepleit, vanuit een brede kerkelijke schets, meer aandacht voor waarden als 'vergeving en verzoening'. Die blijven onvervreemdbaar en ook niet inwisselbaar, ook als de toepassing ervan niet direct succes heeft! Vanuit Nederland mogen we de hoofdpredikant Dienst Justitiële Inrichtingen, *ds. Jan Eerbeek*, verwelkomen. Hij heeft ook veel ervaring met ex-gedetineerden en hoe de kerken (oecumenisch) met vele vrijwilligers daarmee om gaat. *Mevr. ds. Ina Koeman*, werkzaam in de vrouwenafdeling van de gevangenis te Antwerpen, vertelt over haar diep-ingrijpende ervaringen met vrouwen. Ze hebben samen een kruisweg van Jezus gemaakt, die vaak heel indringend en emotioneel iets van hun eigen weg aangeeft.

Dit nummer functioneert weer in het kader van de Vlaams-Diaconale dag van de VPKB. Die wordt op 21 oktober gehouden te Dendermonde, met hetzelfde thema als dit nummer. We hopen hiermee een bijdrage te leveren voor diaconale en profetische bezinning van de kerk!

Egbert Rooze, vervangend eindredacteur.

De Samaritaanse vrouw

... een ontmoeting met Jezus. Joh.4:1-42

Ontmoetingen met bijzondere mensen in ons leven kunnen een grote indruk nalaten. Tijdens ons leven ontmoeten we ontelbaar veel mensen. Veel gezichten, veel namen zijn we al gauw, na een aantal weken of maanden weer vergeten en uit het oog verloren. Maar er zijn ontmoetingen die je nooit meer vergeet, die een blijvende indruk en invloed hebben en die bepalend zijn voor de koers van je leven. In Johannes 4 kunnen we als het ware meeluisteren naar een heel persoonlijke ontmoeting tussen Jezus en een Samaritaanse.

In een wijde boog eromheen

Jezus is op weg van de provincie Judea naar de Noordelijke provincie Galilea (vers 1). Er lag een weg naar het Noorden door het gebied van de Samaritanen. Maar de meeste joden namen een 'omweg'. Men ging naar het Noorden via de vallei van de Jordaan en door het dal van de stad Beth-Shan. Men liep letterlijk en geografisch gezien in een wijde boog om het gebied en het volk van de Samaritanen. Een eeuwenlange vete op godsdienstig, politiek en economisch vlak zorgde ervoor dat de Samaritanen door de joden werden gemeden. Deze gevaarlijke cocktail van godsdienstige, politieke en economische vooroordelen tussen volkeren en groepen zorgen er jammer genoeg steeds weer voor dat de ene groep de andere een etiket bezorgt en zo in een hokje plaatst. Zo ontstaat een vijandig denken dat juist weer kan uitmonden in nog meer agressie en nog meer isolement.

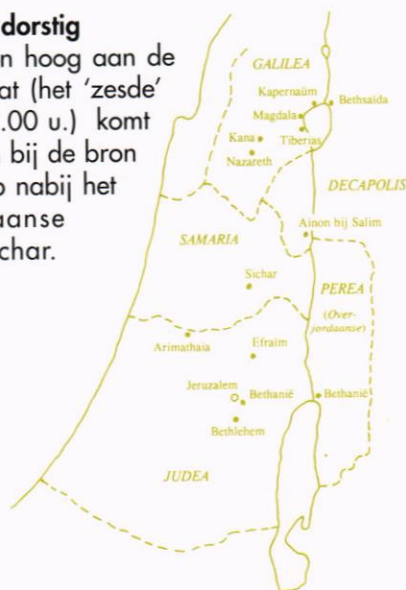
Maar soms worden we in het leven op een weg geleid die we anders niet zouden gaan. Soms kan het geweten of dieper inzicht ons ertoe dringen een andere weg te gaan, een weg tegen de stroom van de vooroordelen in. Deze weg moest Jezus gaan. Terwijl de meesten in een wijde boog om de Samaritanen heen liepen ging Jezus er recht op af. Maar daar bleef het niet bij.

Jezus 'moest' erdoorheen

Op zijn weg naar geïsoleerde mensen zou hij nog meer hindernissen nemen dan verwacht. Jezus ging al weldoende rond, zonder onderscheid des persoons. Het ging hem om iedereen, ook om diegene die te vinden waren in de 'vuilbak' van de samenleving. In het verhaal van de ontmoeting met de Samaritaanse toe moet! In dit 'moeten' door Samaria klinkt ook een 'goddelijk moeten' door. Als het evangelie naar Johannes het onpersoonlijke werkwoordje 'dei - moeten' gebruikt staat dit meestal in verband met Gods wil en plan met deze wereld (zie Joh.3:7,14; 12:34 en 20:9).

Warm en dorstig

Als de zon hoog aan de hemel staat (het 'zesde' uur = 12.00 u.) komt Jezus aan bij de bron van Jakob nabij het Samaritaanse stadje Sichar.

Uit: Masāi-bijbel

Voor de oosterling is water van levensbelang. Zonder water geen leven. Bijna elk dorp en elke stad in Israël is ooit ontstaan in de buurt van een bron. De Samaritaanse komt op het middaguur water putten. Oosterse vrouwen putten water vroeg in de morgen of later op de avond, zeker niet tijdens de brandende hitte van de middagzon, dan is men binnen.

De Samaritaanse komt het huis uit als een schichtige vrouw, op een tijdstip dat er normaal gezien geen ziel te bekennen is bij de bron. Waar komt haar angst vandaan? Waarom is ze de geïsoleerde onder geïsoleerden? Wat is ze geschrokken als ze bij de bron wordt aangesproken ... door een man ... bovendien nog een joodse man...die haar dan ook nog vraagt hem te helpen zijn dorst te lessen.

Levend water

Wie is het die haar isolement als Samaritaanse... als vrouw...als vrouw met een slechte naam, doorbreekt? "Indien gij het wist wie het is die tot u zegt: Geeft Mij te drinken, gij zoudt het Hem gevraagd hebben en Hij zou u levend water hebben gegeven". De grondtaal geeft hier een woordenspel met het

woordje 'levend water'. De profane betekenis hiervan is gewoon 'stromend (bron)water'. De Samaritaanse denkt gewoon dat Jezus haar stromend water van een frisse bron kan bezorgen. Jezus spreekt haar niet alleen aan op haar fysieke behoeften. Jezus gaat in dit gesprek in op alle noden van het bestaan. Maar de fysieke behoeften zijn direct. Ze laten zich meteen voelen als er gebrek is. Honger, dorst, ziekte, vermoeidheid...zijn directe noden. Zonder partner kan een mens wel fysiek overleven, maar niet zonder water! Veel gedetineerden en ex-gedetineerden leveren een hard strijd om middelen van bestaan. Wie uit de vierde wereld komt moet dikwijls de eindjes maar aan elkaar zien te knopen. En dikwijls zijn er zelfs geen eindjes meer om aan elkaar te knopen. Meer dan wie ook kennen geïsoleerden in onze samenleving deze zorg en nood voor het fysieke bestaan.

Wezenlijke behoefte

Maar er is meer in een mensenleven. Er zijn om het zo te zeggen verschillende 'lagen' in het gesprek tussen Jezus en de Samaritaanse. De zaken die hier in het gesprek in Joh. 4 worden aangeboden zijn wezenlijk voor alle mensen. Na en naast de fysieke behoeften zijn er ook diepe relationele behoeften. Elk mens heeft behoefte om door anderen te worden aanvaard, behoefte aan vriendschap en tederheid. Min of meer bewust zijn mensen voortdurend naar deze zaken op zoek.

De relationele behoefte is maar al te dikwijls de onvermoede drijfveer van héél wat menselijk handelen. Er is niet alleen de fysieke dorst, maar ook grote dorst naar aandacht en vriendschap. Op dit vlak kan een mens ook héél wat tegenslagen en mislukkingen kennen in het leven.

De vijfde relatie

De Samaritaanse heeft al haar vijfde man, zo wil ze eerlijk aan Jezus bekenen, en de man die ze nu had was in feite niet haar man (vers 18). Voor de Samaritaanse was de ene relatie na de andere stukgelopen. Ook vandaag de dag lopen heel wat relaties stuk. Eén op drie van de huwelijken loopt uit op een echtscheiding. Eén op twee van de kinderen groeit op in een éénoudergezin. Ook samenwonenden gaan snel uit elkaar. Toewijding...levenslange toewijding in relaties is soms ver te zoeken. Het broze bestaan van gedetineerden is zo dikwijls ook relationeel arm. Er zijn vaak ook reeds een hele reeks partners geweest. Maar geen van de vriendschappen was duurzaam. Iedere breuk deed weer pijn en doet nog pijn. Men zoekt naar allerlei middelen om die pijn te doven. Het aantal zelfdodingen onder gedetineerden en ex-gedetineerden ligt hoger dan bij de gemiddelde bevolking. Het zijn signalen van grote wanhoop! Wie eenmaal in de vuilbak van de samenleving belandt...komt daar niet gauw weer uit... ook niet bij de vrijlating. Hoe dikwijls heb ik niet horen zeggen tijdens een celbezoek: "Aalmoezenier...de grootste straf wacht mij als ik buiten ben...niemand die mij nog zal willen om te werken...niemand die nog iets aan mij zal willen verhuren...niemand die nog naar mij willen omzien...niemand meer!" De relationele nood kan groot zijn. Dikwijls kan je alleen maar machteloos meeluis-teren naar de nood van je medemens.

Grond onder je bestaan

Na het water van de bron (fysieke nood) en de vijf mannen in haar leven (relationele nood) brengt deze vrouw de grond van het bestaan bij Jezus ter sprake (existentiële nood). "Onze Va-

deren hebben op deze berg aanbeden, en gijlieden zegt dat Jeruzalem de plaats is waar men moet aanbidden" (v. 20). De Samaritanen hadden een tempel op de berg Gerizim en de joden een tempel te Jeruzalem. De plaats van de tempel was in de geschiedenis van Israël wel eerder een punt van discussie geweest. Bij de scheiding tussen Noord- en Zuid-rijk werden er door de koningen van het Noord-rijk eigen tempels gebouwd te Bethel en Tel-Dan (1 Kon. 12:29). De Samaritanen hadden na de ballingschap hun eigen kleine tempel.

Jezus overstijgt in zijn antwoord aan de Samaritaanse ook het isolement dat cultusplaatsen maar al te dikwijls bewerken. Hij spreekt Messiaans over de ure die komt dat allen zullen aanbidden in geest en in waarheid, over het komende Godsrijk van vrede en gerechtigheid. Bij mensen bestaat er dus ook een existentiële nood. De mens wil grond onder zijn bestaan, hoop en houvast in deze gebroken wereld.

God heeft zich het lot van deze gebroken wereld aangetrokken door Zijn openbaring aan het volk Israël en in de persoon van Jezus van Nazareth. God treedt ons mensen tegemoet in de persoon van Jezus. In Hem krijgt God een menselijk gezicht. Deze ontmoeting met God door de persoon van Jezus is er in het bijzonder voor diegene die door ieder opzij zijn gezet. Jezus overstijgt en doorbreekt godsdienstige, culturele en andere vooroordelen om met de geïsoleerde mens in contact te treden. Hij moest door Samaria gaan. Daar kon Hij doen waarvoor Hij gekomen was, het verlorene, het verwerpende zoeken! Wie zijn de verworpenen van onze dagen? Wie zal naar hun toegaan?

Ds.Christian Bultinck.

Ervaringen in de gevangenis

*Geloven begint in het opstaan van armen
Hopen begint in het diepst van de wanhoop
Liefhebben waar je geen liefde meer vindt*

Het is stil in de kapel van de gevangenis. Het is een open ruimte: je kunt alleen aan de tralies voor de ramen zien dat je in de gevangenis bent. Vroeger was dat wel anders: toen stonden alle stoelen in een apart bokje, en zaten de gevangenen allemaal met het gezicht naar voren, zodat ze elkaar niet konden zien tijdens de viering. Gemeenschap - vormen was toen nog moeilijker dan nu.

Aan de kruisweg, die een wezenlijk deel van deze kapel vormt kun je misschien wel veel beter zien dat we in de gevangenis zijn: de scherpte van het leven, de hardheid en het verdriet, komen in deze kruisweg wel erg scherp naar voren.

Ik loop er nu dik twee jaar rond als protestantse aalmoezenier - dat is niet lang - maar lang genoeg om de hardheid en de beklemming te ervaren van het leven "binnen". Het "binnen-zijn" is moeilijk, mensen voelen zich machteloos, alhoewel de meeste er maar van proberen te maken, wat ze kunnen... De ontmoetingen binnen zijn heel intens. Hier kun je jezelf niet verschuilen als je eerlijk bent. Hier vallen de maskers af. Alle gevoelens worden rauwe, pijnlijke werkelijkheid.

Harde maskers

Ja, het is waar, hier worden ook harde maskers gevonden: soms brengt diep

Treurende Maria Magdalena onder het kruis. S. Dalí

verscholen wanhoop mensen ertoe om zich niet meer te laten raken. Ze maken van hun hart een steen, veroordelen en vernederen anderen en proberen zelf zonder kleerscheuren de ring te verlaten. Maar dan is de grootste scheuring al geschiedt: de breuk tussen wie je echt bent, wat je echt voelt én de noodzaak te moeten overleven. Zo wordt nog eens uitvergroot wat we "buiten" normaal vinden. Mensen zijn vaak oordelend en willen niet geoordeeld worden - vaak hebben we onze scherpe woorden al uitgesproken voordat iemand anders die over ons uitspreekt - zo verdedigen we onszelf al voordat we worden aangevallen - op die manier proberen we ons te wapenen tegen de pijn, de kwetsuren die we vroeger opliepen door onverhoedse aanvallers. Dat is heel menselijk en begrijpelijk. Als Jezus zegt: "oordeelt niet opdat gij niet geoordeeld worde", dan gaat zijn hart

uit naar die mens, die zichzelf als "gekwetste oordelaar" uitspreekt over iemand anders. Waaruit komt dat veroordelen anders voort, dan uit angst: - we maken iemand met woorden kapot, voordat we zelf kapot gemaakt worden. In de gevangenis, waar je met zoveel - in Antwerpen veel té veel op een kluitje zit - wordt deze houding soms ook de enige waarmee je kunt overleven.

Maskers vallen soms af

Er gebeuren ook heel veel andere dingen, waardoor je merkt: de maskers vallen af. Solidariteit uit onverwachte hoeken, mensen die iets delen, die niet alleen aandacht voor hun eigen problemen hebben, die elkaar wijzen op goede advocaten, op mogelijkheden om meer profijt te hebben van je bezoek. Wat was de man, die ik onlangs bezocht ongelooflijk gelukkig met de (kleine) verandering in de wet, die zulk

enorm grote gevolgen voor hem heeft: hij mag één keer per maand zijn wettige echtgenote op "ongestoord bezoek" (wel twee uur lang...) laten komen, én in plaats van twee keer per week mag ze drie keer per week bij hem aan tafel zitten - onder het toezien van de bewakers en temidden van nog dertig andere mensen. Toen hij het vertelde glansden zijn ogen van dankbaarheid: God had deze nieuwe mogelijkheid om zijn vrouw vaker en intenser te zien, voor Hem georganiseerd! We dankten er samen voor.

Kruisweg

De kruisweg in de kapel spreekt mij aan: elke statie is gemaakt door een andere kunstenaar, ze zijn dus allemaal anders, maar ze vormen toch één geheel. Een herkenbaar geheel: elk lijden heeft zijn eigen kleur - en samen is dit het lijden van de mensheid, van de menselijkheid,

2e Statie

*Jezus begint zijn Kruisweg
Olieverf M.L. De Cauwer*

*'Wie uit je stam het kruisbout klieft,
klieft uit zichzelf de laatste hoop'*

Maar zie -

Hij komt,

de Doorngekroonde,

Je zult Hem zien,

Je kan je niet vergissen

Hij roept je zelf bij naam,

"Oneindige boom",

Hij weet van je bestaan.

L.G., december '99

van de gehele mens. Ecce homo: zie de mens... Hier kun je er niet naast kijken.

Bij sommige van de staties hangen nog altijd de gedichten, die geschreven werden door vrouwen van de vrouwenafdeling. In Antwerpen is dit maar een kleine afdeling: alhoewel er wel eens meer dan dertig vrouwen zijn, is er maar echt plaats voor tweentwintig.

Lucy - gevangen genomen omdat ze drugs bezat - schreef bij de negende statie: "Jezus valt voor de derde keer":

*"Voor de derde maal viel Hij neer.
Toch stond Hij op, en ging verder weer.
Heer, sta mij bij, help mij op te staan
en verder met mijn leven te gaan..."*

Hopen begint in het diepst van de wanhoop... Het is niet voor niets dat de tekst, die ik hierboven schreef als motto, in deze kapel op een centrale plaats hangt. Lucy is er het levende voorbeeld van.

In het gedicht dat Esther schreef bij de dertiende statie ("Jezus' lichaam wordt van het kruis genomen"), wordt het "Liefhebben waar je geen liefde meer vindt..." wel erg actueel:

*Maria was gezegend.
Ze was moeder van een heel
speciaal kind.
Ze wist dat ze het moest afgeven.
Daarvoor heeft ze het ook
grootgebracht.
Maar als vrouw en moeder -
dan zeg ik je dit:
Hetgeen je in je droeg,
grootbracht en liefhad...
Als je dit moet afstaan gelijk
om welke reden,
dan scheurt je hart en het
litteken geneest nooit.
Zelf wetend dat je ooit in*

*de mogelijkheid zult zijn
om het terug te zien:
Al die tijd droogt dat je tranen
en geneest dat de wonde niet.*

Esther verloor zelf twee kinderen. Ze zit reeds lange tijd "binnen". Esther heeft pijn - herkent zich in de wanhoop van Maria. Op een plek waar de liefde soms ver lijkt te zijn, vindt Esther haar liefde terug: in de herkenning, in de erkenning.

Jeanne voelde zich kennelijk het meest aangesproken door het beeld rond de verrijzenis: een mens, die vanuit de gebogenheid opstaat. Zij schreef samen met twee vriendinnen:

IEDEREEN HEEFT RECHT
OP EEN NIEUWE START

LEVEN... EN NIET OVERLEVEN!

Zo krijgt "Geloven begint in het opstaan van armen..." een extra dimensie. Het is immers allang bekend, dat het grootste deel van de gevangenisbevolking bestaat uit (kans)armen.

Geloof, hoop en liefde

Als op deze plek in de stad, geloof, hoop en liefde zo weerklinken - als we tussen de tranen en het schelden, het recht en de wanhoop, de schuld en de onschuld deze drie op deze manier terugvinden - dan is de Opstanding nog even reëel als in Jezus' tijd. Hij stond op uit de doden, en zo deed hij de dood teniet (ook de dood van de schuld en de pijn, de gevangenschap en eenzaamheid). Het geloof in deze Opstanding is kennelijk niet kapot te krijgen!

ds. Ina Koeman

Ongeluk

Hij noemt het vreemd.
Maar telkens gebeurt het weer.
Iets in zijn hoofd zegt: Doen.
'En dan doe ik het.'

de zovelse auto wordt op dat moment gestolen.
En alleen hele grote.
Met zwaar en diep ronkende motoren.

Zijn verstand zegt: Niet doen!
Maar dat andere roept: Pakken!
Weg scheuren!

Niemand begrijpt het.
Men zegt: 'Je moet toch anders kunnen!'
Zijn wanhoop wordt er alleen maar groter door.
Nog groter!

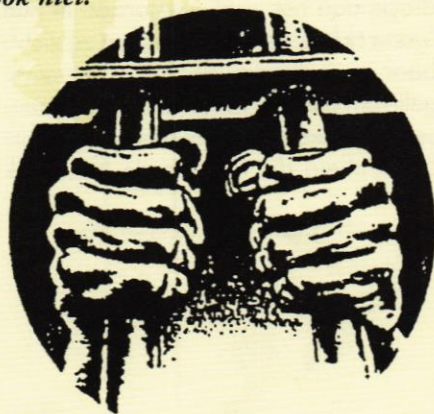
Hij beschrijft zichzelf:
'Gespleten,
verscheurd van binnen,
twee gedachten in één kop.'

Ik moet maar weggaan.
Niemand begrijpt hem en ik natuurlijk ook niet.
hij zou een nieuwe naam willen hebben.
Kan ik dat voor hem regelen?
Hij lacht grimmig bij het voorstel.
'Sukkel Ongeluk'
Zo moet hij maar gaan heten.

Ik denk dat hij huilt.
Heel diep van binnen.
Maar wie kijkt ziet hem grijnzen
Met huilen wordt gewacht tot straks.
Als de celdeur dicht gaat.
'Ons soort jankt wat af.'

Na deze woorden maakt hij een schrikbeweging.
Waarom?
'Omdat ik dit zomaar zeg.'

Lize Stilma

De betekenis van de kerken voor het justitiepastoraat

Voor de levenssituatie van gedetineerden en ex-gedetineerden kunnen de kerken van grote betekenis zijn. Veel gedetineerden bevinden zich in een vicieuze cirkel door persoonlijke en maatschappelijke problematiek. Vaak ontbreekt het aan persoonlijke mogelijkheden en maatschappelijke voorwaarden om deze vicieuze cirkel te doorbreken. En dan zien we dat mensen in eindeloze circuits van gevangenis-in gevangenis-uit terecht komen. Velen van hen hebben dan ook weinig of geen geloof meer in de toekomst.

Door het werk van het Rooms Katholiek en Protestants justitiepastoraat komen de kerken met gedetineerden in aanraking. De kerken kunnen een bijdrage leveren aan het bieden van perspectief.

Graag geef ik iets door van de ervaringen daarmee in het Nederlands justitiepastoraat, rondom de thema's Vrijwilligers en Nazorg.

Vrijwilligers

In het Rooms Katholiek en Protestants justitiepastoraat zijn ca. 1500 vrijwilligers actief. Zij bezoeken kerkdiensten, doen mee in gespreksgroepen en soms zijn er ook individuele bezoeken. Vrijwilligers leveren een belangrijke bijdrage aan het justitiepastoraat. In hun 'gaan achter de muren' maken zij zichtbaar en voelbaar waar het in het evangelie om gaat. Ondanks muren die mensen van elkaar scheiden is er een verbondenheid die blijft. In de handdruk

die ze geven, in de koffie die ze rondelen, in de belangstelling die ze tonen, laten zij iets voelen van de liefde van God voor de mensen. Gedetineerden stellen de aanwezigheid van vrijwilligers op hoge prijs. Ze zien hen als mensen die hen niet afschrijven. Ze ervaren hun aanwezigheid dan ook als heel bemoeidigend. Nogal eens wordt een beginnend geloof in een nieuwe levensweg gewekt door vrijwilligers. Ook voor vrijwilligers zelf is het werk van betekenis. De meesten beginnen eraan om iets voor anderen te doen, maar gaandeweg merken zij dat ze er veel voor terugkrijgen. Door deelname aan de gevangeniskerk worden vrijwilligers sterker bepaald bij de betekenis van hun geloof en wordt hun visie op het leven verdiept.

Nazorg

In Nederland is in de kerken grote belangstelling gegroeid voor nazorg aan ex-gedetineerden. In dit verband wil ik twee projecten belichten: Exodus en ISNA.

Exodus

Een kleine 20 jaar geleden werd in Den Haag met steun van de kerken vanuit pastores en vrijwilligers in het justitie-pastoraat begonnen met het Exodus project. Het begin lag in een aanloophuis voor mensen die vrij kwamen en later ontstond er een huis voor begeleid wonen. Inmiddels zijn er op 4 plaatsen Exodushuizen van de grond gekomen en op enkele andere plaatsen zullen binnenkort nieuwe huizen worden geopend.

Het concept van Exodus gaat ervan uit dat aan criminaliteit vaak een breed scala van persoonlijke en maatschappelijke problemen ten grondslag ligt. Criminaliteitspreventie dient zich dan ook op die brede achtergrondproblematiek te richten. Exodus biedt begeleiding op de gebieden wonen, werken, relaties en zingeving. Er is in de huizen een gestructureerd dagprogramma en het begeleidingsprogramma loopt uit op het realiseren van huisvesting en werk.

De begeleidingsresultaten zijn hoog. Van belang bij de Exodushuizen is dat ze niet op zichzelf bestaan, maar dat ze worden gedragen door kerkelijke gemeenschappen. Zo zijn ze verworteld in de samenleving. Enerzijds betekent dat financiële en inhoudelijke steun voor de projecten en anderzijds leveren de projecten ook in de samenleving een bijdrage aan de bewustwording dat gedetineerden na hun detentie recht hebben op nieuwe kansen.

ISNA

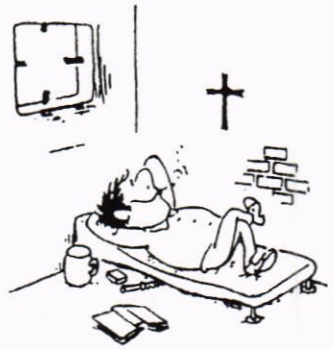
Vijf jaar geleden startte het werk van de ISNA: de Interkerkelijke Stichting tot bevordering van Nazorg aan ex-gedetineerden. Globaal genomen heeft de ISNA tot doel kerken te oriënteren op en te betrekken bij de nazorg aan ex-

gedetineerden. ISNA geeft hiertoe voorlichting en ondersteunt ook initiatieven vanuit de kerken op het gebied van nazorg. Ook heeft de ISNA een landelijk vrijwilligersnetwerk. Deze vrijwilligers zijn beschikbaar om gedetineerden na hun detentie te begeleiden. Dit is geen professionele hulp, maar het gaat om mensen die bereid zijn met iemand na de detentie een stukje mee op weg te gaan. Dat kan betekenen: samen gaan naar het Arbeidsbureau, samen iets zoeken van ontspanning, samen naar de kerk gaan. De gewone dingen van het leven delen en weer aanknopingspunten vinden voor een begaanbare weg naar de toekomst.

Een bijzonder project van de ISNA is gericht op de situatie van gevangenen zelf: vrijwilligers brengen kinderen op bezoek bij hun gedefinieerde moeders.

Uit de ervaringen met vrijwilligers en in de nazorg is gebleken dat velen in de kerken te motiveren zijn om mee te doen in de zorg voor de toekomst van medemenssen. Het is daarbij ook gebleken dat dit geen eenzijdige beweging is, maar een wederkerige. Zo kan meedoen in het justitiepastoraat, het meezoeken naar perspectief voor mensen in een moeilijke fase in hun leven, een heel concrete ervaring worden van waar het in het geloof ten diepste om gaat, namelijk dat in de wereld van God mensen uit alles wat hen gevangen houdt mogen opstaan en leven.

Drs. J.D.W. Eerbeek,
Hoofdpredikant
Dienst Justitiële Inrichtingen

Oecumenische samenwerking aalmoezeniersdiensten

Sedert 1997 is er in België een hernieuwde oecumenische samenwerking tussen de verantwoordelijken voor het gevangenis-aalmoezenierschap. Na enkele positieve ontmoetingen over en weer op de bureau's van de katholieke en protestantse hoofdaalmoezeniers kwam de oecumenische samenwerking in een stroomversnelling. In januari 1998 werd op het kabinet van het Ministerie van Justitie een werkgroep opgericht ter voorbereiding van een Koninklijk en Ministerieel Besluit met betrekking tot de oprichting van een algemene dienst gevangenis-aalmoezeniers bij het Directoraat-Generaal Erediensten - een departement van het Belgische Ministerie van Justitie. Samen met de verantwoordelijken van de Orthodoxe en de Anglicaanse Kerk in België voor het gevangenis-aalmoezenierschap werden zéér regelmatig voorbereidende werkvergaderingen gehouden.

Algemene genade?

De concrete aanleiding van dit Koninklijk en Ministerieel Besluit bracht ons ook op het spoor van andere terreinen van samenwerking. Zo kwam er een gezamenlijk schrijven in verband met de centra voor illegalen in België en samen met de dienst voor morele consulenten een verzoek voor een algemene genade aan Koning Albert II enkele dagen voor Kerst in 1999. De Belgische media presenteerden dit initiatief als iets uniek, want nooit eerder tevoren was er zo'n openbaar gezamenlijk optreden geweest van de gevangenis-aalmoezeniers en morele consulenten. De persconferentie waar het initiatief werd voorgesteld waren de eerste beelden van het avondjournaal. Alhoewel de Minister van Justitie het genadeverzoek meteen negatief beantwoordde, kwam er toch een algemeen gunstige reactie van de gedetineerden en zelfs van een zéér bekende strafpleiter in België nl. Meester Jef Vermassen. In enkele andere landen werd er ter gelegenheid van de viering van het Millennium wél een algemene

OIKOUMENE

genade geschonken. Alhoewel de Belgische vorst géén algemene genade-maatregel wilde afkondigen voor de veroordeelde gedetineerden, vroeg hij merkwaardig genoeg zelf in zijn Kerst-toespraak begrip voor zijn fouten (huwelijksproblematiek) in het verleden.

Pastorale brief

Voor het moment liggen er plannen klaar om te komen tot een openbare pastorale brief voor gedetineerden, ondertekend door de hoofden van de vier erkende christelijke erediensten in België. Op nationaal niveau blijft er regelmatig overleg met de verantwoordelijken

voor het gevangenispastoraat van de vier erkende christelijke erediensten. Er is sedert kort ook grensverkeer wat betreft het bijwonen van elkaars studiedagen. Mogelijkerwijze zal er in de nabije toekomst op het terrein van de vorming meer intensief worden samengewerkt. De hoofdaalmoezeniers van de katholieke en protestantse eredienst treden sedert kort ook samen op in hun contacten met het Ministerie van Justitie en het Directoraat-Generaal Strafinrichtingen.

Verrijkende samenwerking

Op sommige plaatsen is er ook aan de basis een zéér goede lokale samenwerking. Enkele gevangenisdirecties zoals deze te Dendermonde en Leuven-Centraal hebben enkele keren per jaar een werkvergadering met de plaatselijke katholieke en protestantse aalmoezeniers en de morele consulenten.

Op internationaal terrein zijn er regelmatig afvaardigingen naar de Europese en Internationale Conferenties van de International Prison Chaplains Association (IPCA). Jaarlijks is er ook een ontmoetingsdag met de collega's uit Nederland. Zulke contacten zijn altijd verrijkend en verbreden wederzijds de eigen horizon!

Ds.C.L.T.Bultinck

GETUIGENIS VAN EEN EX-GEDETINEERDE

“Graag wil ik voor het protestantse tijdschrift De Open Poort iets vertellen over mijn leven als ex-gedetineerde. Drie jaar geleden kwam ik voorwaardelijk vrij. Ik heb tot nu toe van alles geprobeerd om mij in de samenleving terug aan te passen. Contact met familie, het zoeken van werk en een woonst. Er blijven echter enkele zaken die het mij blijvend moeilijk maken, zo bijvoorbeeld het ‘bewijs van goed gedrag en zeden’ waarop mijn straf nog steeds vermeld staat en waardoor ik tot nu toe nog geen vast werk heb kunnen vinden.”

*Mario Dujacquier,
lid Protestantse Kerk Dendermonde*

Om een ander huis van bewaring

*Wij bidden
om een huis van bewaring
waar allen veilig zijn,
omdat de zwaksten er beilig zijn.*

*Wij bidden
om een huis waar zoveel aandacht is
voor alwie vraagt om brood en liefde,
dat niemand hoeft te roven
wat niemand hem wou geven.*

*Wij bidden
om een huis waar vooroordeel
en schone schijn zijn uitgedreven,
zodat de ene mens
omwille van de ander
niet wordt nagewezen, afgewezen,
uitgewezen.*

*Wij bidden
om een huis waar gerechtigheid
het strafrecht zal overleven,
waar rechtspraak niet de wraak
maar de verzoening vorm zal geven.*

*Wij bidden
om een huis waar de misdaad
van het nemen
is vervangen door de weldaad
van het geven.*

*Wij bidden
om een huis waar mensen wonen,
die voorgoed begrijpen:
wij zijn elkanders brood
en leven van elkaars genade.*

*Wij bidden
om een huis waar water en lucht,
licht en warmte, eten en drinken
eindelijk van allen zijn
en waar wij,
ter beschutting tegen weer en wind,
tij en ontij, alleen nog
met elkaar omgeven zijn.*

*Wij bidden
om een huis op naam van God
en in 's bemelsnaam op aarde:
een ander huis van bewaring.*

Jan van Opbergen

Uit: Het Kompas.
'De dag dat God
een nieuw verhaal begon'.

LECO

Een open poort naar verzoening?

Er zijn vanuit het gevangenisbestaan nogal wat argumenten aan te voeren om een nauwere aansluiting te bepleiten, niet alleen bij de diaconale maar ook bij de profetische functie van de kerk. Zij die binnen de gevangenis muren werken, verwachten dat vanuit de kerken als zendende instantie, uitdrukkelijk stimulansen gegeven worden aan alles wat bijdraagt tot een meer humane rechtscultuur.

Internationale aandacht

Verzoening en vergeving behoren tot de kern van het christelijke gedachtegoed en maken basiscategorieën uit van onze religieuze ethiek. Het was op grond van die overwegingen dat de Evangelische Kerk van **Duitsland** in 1990 een krachtige oproep deed aan haar gemeenten om impulsen te geven aan de daderslachtofferbemiddeling. In haar memorandum *Strafe: Tor zur Versöhnung?* (*Straf: Poort tot verzoening?*) gaat de Evangelische Kerk ervan uit dat het christelijke gedachtegoed een "Hebammenfunktion" (= een vroedvrouwfunctie) te vervullen heeft in verband met alles wat kan bijdragen tot herstel en bemiddeling tussen daders en slachtoffers.

Op grond van dergelijke overwegingen wordt door de "historische vredeskerken" — de Mennonieten en de Quakers — al jaren gepleit voor een daadwerkelijke erkenning en promotie van de ethisch-politieke dimensie van de christelijke verzoeningsleer. In **Canada** en **de V.S.A.** werpen zij zich op als uitgesproken voorstanders van de zogenaamde 'Restorative Justice'-beweging, d.w.z. de beweging die de strafrechtspleging grondig poogt te heroriënteren op restitutie, herstel en probleemoplossing en dit door de betrokken partijen op hun eigen bijdrage daartoe aan te spreken. Vooral vanuit

het "Mennonite Central Committee" wordt er heel actief, op basis van gedegen werkdocumenten, voor gewerkt om het gedachtegoed van deze beweging te verspreiden en inspirerend te laten inwerken op het crimineel-politieke beleid.

Dit gedachtegoed wordt met daadwerkelijke sympathie ondersteund door "De Raad van Kerken voor Gerechtigheid en Criminologie", opgericht in 1974 door de Canadese katholieke bisschoppenconferentie en de Canadese Raad van Kerken. De raad telt 32 leden met ervaring op het justitiële werkveld en heeft als opdracht kerk en samenleving bewust te maken van een humane reactie op criminaliteit. De laatste jaren wordt door de raad duidelijk gestreefd naar een herstelgerichte benadering.

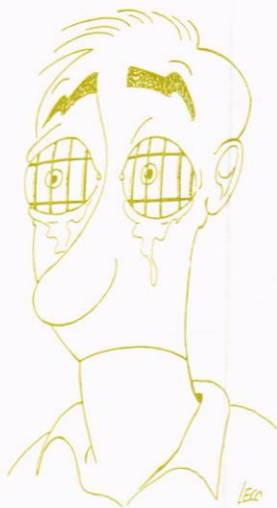
Op 30 augustus 1995 publiceerde ook de bisschoppenconferentie van **Nieuw-Zeeland** een pastorale brief waarin zij zich krachtig uitsprak tegen het overmatig gebruik van de vrijheidsstraf en tegen de condities waarin deze wordt uitgevoerd. Zij pleiten op grond van bijbelse argumenten voor een herstelgericht strafbeleid niet alleen voor jeugdige delinquenten, maar ook voor volwassen daders.

In **Finland** tenslotte werd onder impuls van de Lutheraanse kerk in het kader van

de bemiddeling tussen daders-slachtoffers een schuldaflodingsprogramma op punt gezet. Daardoor kunnen ex-gedetineerden een beroep doen op een fonds, opgericht in 1991 in samenspraak tussen het ministerie van Justitie en de Kerk. De dader kan uit het fonds putten om zijn schulden aan het slachtoffer te betalen. De dader wordt verder geholpen via onderhandeling rond o.a. afbetalingstermijnen en leningen. Initiatiefnemer was pastor Pekka Viren.

Door werking in de maatschappij?

Het valt te betreuren dat de uitwerking van dit alles, ondanks bovengenoemde

lovenswaardige pogingen, voorlopig eerder marginaal blijft. Men zegt wel eens dat 'verzoening' niet aanslaat in de huidige maatschappij, omdat velen niet meer vertrouwd zijn met dit soort christelijke begrippen. Toch is dit een te goedkoop argument, en het ontslaat de kerk zeker niet van haar medeverantwoordelijkheid om een humane rechtscultuur te scheppen.

F. DENKERS, beleidsadviseur bij de Amsterdamse politie, waarschuwt tegen het gevaar dat de kerken zich hierbij "voor het karretje van het strafrecht laten spannen" wanneer zij klakkeloos het noodzakelijke morele draagvlak zouden leveren voor een effectieve strafrechtshandhaving:

«Ik blik met weemoed terug op de tijd dat criminaliteit nog zonde heette. Niet dat ik hem terug zou willen hebben, want er zat een hoop verstikkende hum-

bug aan vast. Maar aan dat zondebegrip was iets verbonden dat ik wel graag zou willen terugzien, maar dat in het strafrechtelijke debat nog nauwelijks een plaats heeft: vergeving. Niet om onrecht toe te dekken, maar in de betekenis van opnieuw mogen beginnen. Ik wacht op het moment dat politieke partijen en ministers die zeggen zo pal te staan voor het herstel van christelijke waarden en normen, deze christelijke waarde — vergeving — ook weer eens in de mond nemen. Van de kerken verwacht ik dat zij dat wel doen, ook en juist met betrekking tot criminaliteit.»

Echte vergeving en verzoening

De kerk zal moeten duidelijk maken hoe uit haar spreken over vergeving en verzoening werkbare ideeën kunnen worden gehaald. Het zal er op aankomen dat de kerk de identiteit van deze bevrijdende waarden probeert gaaf te houden. Vanuit de Restorative Justice-beweging hebben de waarden "vergeving en verzoening" terecht internationale aandacht gekregen. Benadrukt moet evenwel worden dat die begrippen niet kunnen worden ingeprent, opgelegd of afgedwongen: dergelijke waarden gebeuren tussen mensen, in authentieke relaties. Kwestie is dat daarvoor een gunstig klimaat wordt geschapen: interactie en contact tussen mensen (dader en slachtoffer), waardoor noties van berouw en verzoening een kans krijgen; zo worden normen actueel en herkenbaar in personen. Deze waarden kunnen echter nooit worden gebruikt als een instrument voor het bereiken van een of ander doel, bijvoorbeeld het voorkomen van recidive (=iemand die hervalt). Zulks zou de deur openen voor een manier van redeneren waarin verzoening en de daarop gerichte herstelprojecten worden onder-

steund zolang zij de gewenste resultaten oplevert, maar worden afgeschaft zodra dit niet het geval is. Verzoening en vergeving kunnen nooit worden afgeschaft; het zijn geen verwisselbare beleidsinstrumenten. Waarden moeten altijd doorgaan; zij hebben een betekenis in zichzelf. Wanneer verzoening als perspectief *a priori* uit het persoonlijk en maatschappelijk leven wordt gesloten, leggen wij de "misdadigers" in hun kwaad voor altijd vast.

Houdbare toekomst

In het licht van bovenstaande beschouwingen is het een hoopvol teken dat de thema's die op de eerstvolgende bijeenkomst van de Europese gevangenis-pastores, aangesloten bij IPCA, — en die doorgaat van 8 tot 14 mei 2001 Driebergen (Nederland), uitdrukkelijk te maken hebben met het uitdiepen en concreet maken van "vergeven en verzoening". De agenda vermeldt onder andere de thema's: het maatschappelijk belang van het gevangenisbestaan, de *Restorative Justice*-beweging en de uitwerking hiervan op het functioneren van de gevangenis-pastores, reclasserings-hulp en nazorg. Wat betreft dat laatste thema wordt ingegaan op de mogelijke bijdrage van de maatschappelijke en kerkelijke voorzieningen in verband met de sociale herintegratie van ex-gedetineerden. Het ligt voor de hand dat hiermee de link wordt gelegd tussen de profetische en de diaconale opdracht van het gevangenisbestaan én van de "extramurale" (=buiten de gevangenis-muren staande) kerkgemeenschap.

Achiel NEYS

Adjunct-Katholieke Hoofdaalmoezenier
Sector Nederlandstalige Strafinrichtingen

Wist u

- dat het totaal aantal gedetineerden in België 8.450 is
- dat het totaal aantal plaatsen (de capaciteit) slechts 6.822 is
- dat ongeveer 70% jonger is dan 35 jaar
- dat de gevangenis hoofdzakelijk bevolkt worden door mannen (95%)
- dat 7% van de gevangenisbevolking bestaat uit geïnterneerden
- dat vermogens- of eigendomsdelicten (diefstal, heling, valsheid in geschriften, oplichting, brandstichting) de grootste groep uitmaakt (ongeveer 47%)
- dat voor persoonsdelicten (moord, doodslag, gijzelneming, seksuele delinquentie) 10% minder dan de vorige groep voorkomt (ongeveer 37%)
- dat enkel voor moord en doodslag slechts 13% veroordeeld is
- dat het aantal drugsdelicten de laatste 30 jaar enorm gestegen is:

In 1970	1%
In 1984	10%
In 1990	22%
In 1996	32%
In 2000	?

Wat scheef getrokken is
 niet meer recht te trekken
 met of tegen je zin
 leven met opgelegde regels
 achter tralies
 "het vagevuur van de staat"

voor mij
 jaren van bezinning
 richting nieuwe kans
 met spijt van wat ik gedaan heb
 en niet gedaan heb
 aangewezen op mezelf
 in een verwrongen bestaan
 een mentaliteit die ik niet aarden kan
 een broekkast van kwalen
 met vluchtwegen als
 drugs en medicatie

mensen die terugkeren
 vaak voor dezelfde feiten
 of moet ik begrijpen
 dat hier niemand beter uitkomt
 dat heropvoeding een illusie is
 om de maatschappij te sussen

moeten zij verder
 zonder ergens bij te horen
 zonder toekomst
 alleen het milieu dat overblijft
 de weg van jaren
 richting nieuwe kans
 steeds opnieuw verkrijkend
 F.R. (1996)

Uit: 'En Jezus schreef in het zand'
 een uitgave van de Commissie
 Rechtaardigheid en Vrede, 1997.

27^e Vlaamse Diaconale Dag

Thema: Gevangenen, Ex-gevangenen en hun familie

Datum: Zaterdag 21 oktober 2000 van 10.00 tot 16.30u.

Plaats : VPKB-kerk Dendermonde
Lindanusstraat 2
Gedeelte vindt plaats in gevangenis van Dendermonde

Programma:

- 10.00u Opening door ds.P.Nilsson
- 10.30u Aankomst in de gevangenis, gesprek, rondleiding, maaltijd
- 14.00u - 'De wereld van de gevangenis' door E.H. A.Neys
- 'Het protestants aalmoezenierschap' door ds. C.Bultinck
- 15.30u Gespreksgroepen
- 16.00u Afsluiting

! Vanwege het programma in de gevangenis moet U zich wel van tevoren (voor 10 oktober) inschrijven!

Organisatie: Een samenwerking tussen de VPKB-commissies, Gemeentediaconaat, Aalmoezenierschap in de strafinrichtingen en het Volwassenenvormingswerk. Dit nummer van de Open Poort is in samenwerking met hen tot stand gekomen. Het wordt op deze dag ook gebruikt.

GESPREKSVRAGEN

- 1) Is de gevangenisstraf een juiste wijze om criminaliteit te bestraffen, uit te bannen en te voorkomen? En wat is onze visie op alternatieve straffen? Hoe krijgen de slachtoffers waar ze recht op hebben?
- 2) In ons land is de doodstraf uit het strafrecht verwijderd. Er zouden bijbelse argumenten zijn voor en bijbelse argumenten zijn tegen de doodstraf. Wat is hierop onze visie en waarom?
- 3) Een paar zwaar uit de hand gelopen misdadige zaken hebben de laatste jaren ons land en de visie op strafuitvoering bij het brede publiek sterk beïnvloed. Wat kunnen de Kerken doen om de spiraal van isolement en "demonisering" waarin gevangenen terecht zijn gekomen te doorbreken?
- 4) De situatie van de 'geïnterneerden' in onze strafinrichtingen is in veel gevallen gewoon beneden maats. België werd door het hof van Straatsburg reeds in twee gevallen hieromtrent veroordeeld. Hoe kunnen we als Kerken aandacht vragen voor deze categorie medemensen in onze strafinrichtingen?
- 5) Voor veel ex-gedetineerden is de terugkeer naar de samenleving geen eenvoudige weg om te gaan. Sociale reïntegratie, het vinden van een betaalbare woning, het vinden van een werkgever met je strafblad etc. blijven knelpunten in de reclassering. Hoe kan de Kerk hierin diakonaal helpen?

COLOFON

RADIO: DE PROTESTANTSE STEM

Woensdag 11 oktober 2000 VRT/Radio 1 - 19.20 uur
RADIOPASTORAAT door Frank Marivoet

Woensdag 25 oktober 2000 VRT/Radio 1 - 19.20 uur
BARTIMEÛS door ds. G. Schouten

TELEVISIE

Zondag 22 oktober 2000 VRT/TV Canvas - ± 22.30 uur
EEN GESPREK MET KUNSTENAARS Prod. A. Panhuis

TELEVISIE PROTESTANTSE EREDIENSTEN

Zondag 15 oktober 2000 VRT/TV1 - 10.00 uur
EREDIENST vanuit de VPKB-KERK HASSELT
Voorganger: ds. L. de Oude

Illustraties:

Voorzitt: Marcel Minnée - Den Haag

Pag. 4: 'Samaritaanse vrouw', uit: De Masci-bijbel,
tekeningen van een Afrikaans volk (bij 50), 1988

Pag. 6: 'Treurende Maria Magdalena' S. Dali, uit:
Vrouwen in de Bijbel, H. Haag e.a., pag. 282, 1993

Pag. 10: Foto uit Brochure voor 'De Gebedsweek voor de
Eenheid.', 1996

Het volgend nummer komt uit in december en heeft
als titel: 'Vrede op (deze) aarde'

Teksten van de radio-uitzendingen:
Hoofdbureau VPKB: Marsveldstraat 5, 1050 Brussel

<http://www.protestanet.be/VPKB/DeOpenPoort>

Belgisch Protestants maandblad ter bevordering van het gesprek rond geloof en samenleving.

Verschijnt 9 maal per jaar.

De redactie wordt gevormd door leden van de Verenigde Protestantse Kerk in België:
Karin Debroey, Mechelen;
Greetje de Oude, St. Martens-Latem;
Dr. Egbert Rooze, Antwerpen;
Lydia van Essen, St. Martens-Latem;
Ds. Ernst Veen, Leuven;

Margreet Koning-Swankhuisen, Kapellen (eindred.).

Cartoonist:

Leo Coveliers, Antwerpen (Leco)

Verantwoordelijke uitgever:

Margreet Koning-Swankhuisen
Leeuweriklaan 25 - 2950 Kapellen
tel. 03-6640626
E-mail: koningswankhuisen@pi.be

Ontwerp en druk:

Drukkerij Van Hoof n.v., Ekeren

Abonnementenprijs

België: BF 650,- per jaar
Nederland: f 39.50,- per jaar

Losse nummers

verkrijgbaar voor België BF 80,-
verkrijgbaar voor Nederland f 5,-
door over te schrijven of te storten op
onderstaande Postbankrekeningen.

Giften

graag t.n.v. Stichting 'De Open Poort'
te Roosendaal of Edegem

Opgaven abonnementen en adreswijzigingen

BELGIË:
Stichting DE OPEN POORT
Postbus 41, 2650 Edegem
Tel. (0032) 3.457.83.32
Postcheck: 000-0171334-32

NEREDLAND:
Stichting DE OPEN POORT
Postbus 333, 4700 AH Roosendaal
Postbank: 498689